

УДК 343.98

Г. К. Авдеева, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник ІВПЗ НАПрН України, м. Харків

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ДИСКІВ ДЛЯ ЛАЗЕРНИХ СИСТЕМ ЗЧИТУВАННЯ¹

Виокремлено основні елементи криміналістичної характеристики незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, що слугують основою для побудови методики розслідування злочинів даного виду.

Ключові слова: криміналістична характеристика, злочин, незаконний обіг дисків.

Боротьба з незаконним обігом дисків для лазерних систем зчитування (оптичних дисків) в Україні триває вже майже 10 років, але рівень злочинності у цій сфері кожного року підвищується. У засобах масової інформації публікуються повідомлення про вилучення контрафактної аудіовізуальної продукції², зафіксованої на оптичних дисках, на суми, що дорівнюють мільйонам гривень³. При цьому за результатами анкетування слідчих МВС України встановлено, що, на думку 72,7 % респондентів, менше половини кримінальних справ надходять до суду, інші — припиняються на стадії досудового розслідування. В основному за рішеннями судів оптичні диски з конт-

¹ Стаття 203¹ Кримінального кодексу України регламентує незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (див.: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – 21.08.2011).

² Контрафактною аудіовізуальною продукцією є об'єкти, що складаються із запису аудіовізуального твору на певному носії (диску або касеті) та призначені для поширення аудіовізуальних творів шляхом відтворення (тиражування), продажу, імпорту, експорту, передачі в ефір, публічного показу, прокату з певними порушеннями (див.: Авдеева Г. К. Судова експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції: Монографія / За ред. В. Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2006. – С. 44).

³ Зокрема, у 2009 році тільки в Харківській області було виявлено 8 підпільних цехів з виробництва компакт-дисків (див.: Шостак Надежда. Пиратские диски: как с этим бороться // Вечерний Харьков. – 2009. – 23 июля).

рафактною продукцією знищуюються, а правопорушники сплачують штрафи¹.

Результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що у 87,3 % респондентів на початковому етапі розслідування злочинів у сфері обігу оптичних дисків виникають труднощі у зв'язку з відсутністю методики розслідування. 48,5 % респондентів звертаються до спеціалістів за інформацією щодо слідів злочинної діяльності, 33,3 % — за інформацією, що стосується характеристики предмета посягання та ін.

Криміналістична характеристика злочинів даного виду складається з таких взаємозалежних елементів: предмет посягання; способи вчинення та приховування злочину; місце та обстановка вчинення злочинів; час учинення злочину; знаряддя і засоби; особа злочинця; типові сліди злочину.

Предметом посягання є диски для лазерних систем зчитування, матриці, обладнання або сировина для їх виробництва.

Диск для лазерних систем зчитування — це будь-який оптичний диск (CD, DVD, міні-диск MD та ін.) для лазерних систем зчитування із записом об'єктів авторського права чи суміжних прав або без запису такої інформації («чистий» диск). *Сировиною* для виробництва основи оптичних дисків є оптичний полікарбонат².

Лазерною системою зчитування є прилад, який дає змогу відтворити інформацію, що записана на оптичні носії у цифровій формі, за допомогою комп'ютерної техніки та цифрових програвачів.

Обладнання для виготовлення оптичних дисків — технічні засоби, що передбачені технологічним процесом інжекційного лиття оптичного полікарбонату на термопластичному обладнанні з подальшим штампуванням (за допомогою матриць) оптичних носіїв інформації у формі лазерних дисків, під час якого одночасно з ви-

¹ Зокрема, співробітники СБУ Харківської області в липні 2007 року вилучили 8,5 тисяч екземплярів контрафактної аудіовізуальної продукції на суму близько 0,25 млн грн та передали матеріали в районний суд м. Харкова. За рішенням суду контрафактну продукцію було знищено, а правопорушники сплатили штраф (див.: Зархин А. СБУ изъяла в Харьковской области 8,5 тыс. контрафактных дисков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.all.kharkov.ua>. – 21.08.2011).

² Див. ст. 1 Закону «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17 січня 2002 р. № 2953-III (див.: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – 18.08.2011).

готовленням такого диска здійснюється запис на нього інформації, яка є об'єктом авторського права та/або суміжних прав, або без такого запису. До основних вузлів спеціалізованого обладнання з виробництва дисків для лазерних систем зчитування, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню та здійснюється окремо або в складі виробничої лінії, належать: прес-форма для термопластавтоматів інжекційного штампування дисків; матриці або штампи, які містять дані, необхідні для штампування дисків¹.

Матрицею є матеріальний носій у вигляді штампа або іншого аналогічного чи еквівалентного пристрою, який містить інформацію у цифровій формі і використовується для безпосереднього перенесення цієї інформації на диск для лазерних систем зчитування під час його виробництва².

Орган ліцензування (Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки молоді та спорту України) присвоює заявнику (виробнику) на підставі його заяви спеціальний ідентифікаційний код (СІД-код), який слугує для визначення (ідентифікації) виробника дисків та/або матриць і вироблених ним дисків та/або матриць.

Присвоєний СІД-код наноситься виробником дисків та/або матриць під час їх виробництва. На кожному виготовленому диску із записом інформації проставляється СІД-код прес-форми³ та

¹ Див. Постанову № 672 від 17 травня 2002 р. Кабінету Міністрів України «Про основні вузли для спеціалізованого обладнання з виробництва дисків для лазерних систем зчитування, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню», п. «б» ч. 1 ст. 5 Закону «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» (див.: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – 18.08.2011).

² Стаття 1 Закону «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17 січня 2002 р. № 2953-III (див.: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – 18.08.2011).

³ СІД-код прес-форми складається з чотирьох великих літер ІFPI, після яких зазначається чотири- або п'ятизначний код. Останні дві цифри СІД-коду присвоюються виробником, який повинен забезпечити нанесення СІД-коду на кожну наявну в нього прес-форму, у тому числі на запасні прес-форми. Перші два або три знаки (залежно від випадку) присвоюються МОНМСУ і є унікальним ідентифікатором ліцензіата. СІД-код прес-форми повинен бути нанесений на дзеркальну частину кожної прес-форми таким чином, щоб він штампувався на зчитуваній або

СІД-код матриці, які забезпечують ідентифікацію відповідно виробника дисків та матриць. На кожному диску без запису інформації проставляється лише СІД-код прес-форми, а на кожній матриці — СІД-код матриці¹.

Способи незаконного виробництва, експорту, імпорту, зберігання, реалізації та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва до скасування наприкінці 2011 року ст. 202 Кримінального кодексу України² поділяли на три основних види: 1) здійснення без державної реєстрації як суб'єкта підприємництва господарської діяльності, що містить ознаки підприємницької; 2) здійснення її без одержання спеціального дозволу (ліцензії); 3) здійснення суб'єктом підприємництва видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування³.

відтворюваній поверхні кожного диска в процесі виготовлення. Не можна наносити СІД-код на будь-яку деталь, що легко знімається, або на протилежний бік (штампову поверхню) диска (див.: Порядок присвоєння і нанесення на диски для лазерних систем зчитування та/або матриці спеціального ідентифікаційного коду та визнання спеціальних ідентифікаційних кодів, нанесених на диски та/або матриці, що експортуються, або матриці, що імпортуються [Електронний ресурс]: Постанова Каб. Міністрів України № 623 від 26.04.2003 // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – 18.08.2011).

¹ СІД-код матриці складається з літер ІFPI, після яких зазначається чотири- або п'ятизначний код, який починається з літери L. Виробнику дисків надається пакет послідовних кодів, з яких він повинен присвоювати унікальний код кожному окремому процесору сигналів або лазерному записувальному пристрою, що використовується ним для виготовлення матриці. СІД-код матриці необхідно наносити на матричну смугу під час запису на лазерному записувальному пристрої. Усі наступні матриці (у тому числі материнські частини і штампи), а також усі диски, виготовлені за допомогою цієї матриці, повинні мати цей СІД-код (див. Постанову Кабінету Міністрів України № 623 від 26.04.2003 «Порядок присвоєння і нанесення на диски для лазерних систем зчитування та/або матриці спеціального ідентифікаційного коду та визнання спеціальних ідентифікаційних кодів, нанесених на диски та/або матриці, що експортуються, або матриці, що імпортуються»).

² Див.: Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – 18.08.2011.

³ Див.: Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар – Вид. 2-е, переробл. та допов. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – С. 524.

До першої групи належав обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва без проходження передбаченої законодавством процедури реєстрації¹, до одержання свідоцтва про державну реєстрацію або після одержання відмови в державній реєстрації, після скасування на підставі рішення суду державної реєстрації, без створення юридичної особи, після ліквідації юридичної особи або припинення діяльності приватного підприємця.

До другої групи належали способи вчинення злочину суб'єктом підприємництва без одержання спеціального дозволу (ліцензії), до дати одержання ліцензії, після дати анулювання в законному порядку або закінчення терміну дії ліцензії на виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізацію та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, які відповідно до законодавства підлягають ліцензуванню.

Третю групу склали порушення суб'єктом підприємництва умов одержання ліцензії на виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізацію та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва: порушення вимог, зазначених у ліцензійних умовах², використання ліцензії, яка була одержана на підставі поданих завідомо недостовірних або сфальсифікованих відомостей про заявника та обсяг виготовленої продукції, невідповідність місця здійснення господарської діяльності такому, що зазначено в ліцензії³, порушення технологічних вимог, зазначених у ліцензійних умовах, та ін.

¹ Для зайняття підприємницькою діяльністю фізичні особи зобов'язані реєструватись як суб'єкти підприємницької діяльності відповідно до Закону. Умови та порядок реєстрації суб'єктів господарювання визначається тим самим Законом (див.: Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб [Електронний ресурс]: Закон України від 13 трав. 2003 р.: Набрав чинності з 1 лип. 2004 р. // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – 18.08.2011).

² Згідно зі ст. 8 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензійні умови є нормативно-правовим актом, що встановлює кваліфікаційні організаційні, технологічні та інші вимоги для здійснення певного виду господарської діяльності (див.: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – 18.08.2011).

³ Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та допов. – К.: Юрид. думка, 2007. – С. 478.

Порушенням законодавства, що регулює обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, є також їх експорт та/або імпорт без ліцензії на такий вид господарської діяльності, без інформування у встановленому порядку органу ліцензування про кожну партію дисків або перелік обладнання для їх виробництва, що експортуються або імпортуються, без наявності на експортованих або імпортованих дисках СІД-кодів, а також експорт чи імпорт дисків для лазерних систем зчитування без додержання прав інтелектуальної власності (без дозволу осіб, яким належить авторське право та суміжні права у разі наявності на диску запису творів)¹.

Майже всі способи незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва передбачали дії з їх приховування, які були пов'язані єдиним задумом з готуванням і вчиненням злочину².

Місцем вчинення незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва залежно від предмета посягання може бути підприємство, підпільний цех, розташований у гаражі, приватному або орендованому будинку, на будь-якому підприємстві чи організації (за наявності відповідних технічних умов), у підвалі та інших приміщеннях, які досить важко встановити правоохоронним органам³, місце, де здій-

¹ Зокрема, у Харківській області й інших прикордонних регіонах час від часу відбувається незаконне переміщення через митний кордон великих за обсягом партій оптичних дисків із зафіксованими на них об'єктами інтелектуальної власності для подальшої їх реалізації на території Східної України і Криму, про що свідчать численні публікації в ЗМІ про виявлені під час митного контролю на залізничному та автомобільному транспорті великі за кількістю партії дисків.

² На виготовлених оптичних дисках в умовах заводу-виробника поза обсягом, зазначеним у ліцензійному договорі з правовласником, або без такого договору здійснюється механічне видалення SID-коду з його поверхні з метою приховування відомостей про їх виробника та обладнання. Приховування злочинної діяльності також здійснюється шляхом підроблення ліцензій, поліграфічного оформлення ліцензійних дисків, наклеювання на упаковку оптичних дисків підроблених контрольних марок України, нанесення на диск та упаковку недостовірних написів про правовласників, знаків для товарів і послуг заводу-виробника та ін.

³ Зокрема, у приватному будинку в одному із сіл Біляївського району Одеської області за місцем проживання одного з членів злочинної групи було налагоджене тиражування піратських DVD дисків. Склад готової продукції знаходився в Одесі, де були розміщені і торговельні точки з їх реалізації (див.: Офіційний сайт Служби безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sbu.gov.ua>. – 18.08.2011).

снювалося готування до вчинення злочину або приховування його слідів, місце зберігання та реалізації оптичних дисків, сировини й обладнання для їх виробництва та ін. Сукупність ознак місця злочину визначається безпосереднім предметом посягання та його способом.

Незаконне виготовлення дисків та матриць найчастіше здійснюється у підпільних цехах¹ за допомогою неліцензованого технологічного обладнання без СІД-кодів, а зберігаються вони в неліцензованому приміщенні².

Виробництво матриць передбачає виготовлення майстер-диска³ та його металевої копії (саме матриці) гальванічним методом. Способи виготовлення майстер-диска поділяються на такі: класичний (фоторезистивний); полімерний (замість фоторезиста використовується полімерне покриття); прямий запис — спрощений спосіб прямого виготовлення матриці (без стадії виробництва майстер-диска), тобто дані відразу записуються на металевий диск, який безпосередньо слугує матрицею.

Найбільш поширеним є класичний спосіб, що передбачає наявність певних предметів та матеріалів (спеціальної скляної під-

¹ Підпільний цех – це певне місце, пристосоване та (або) обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення товарів: окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення або його частина, а також певне місце природного чи техногенного походження (галявина у лісі, непрацююча шахта, кар'єр тощо) (див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та допов. – К.: Юрид. думка, 2007. – С. 490).

² Зокрема, співробітники податкової міліції м. Києва в одному з офісних приміщень виявили підпільний цех та склад оптичних дисків, які заснував мешканець Києва та найняв 15 працівників для тиражування дисків, їх упакування, наклеювання підроблених голографічних марок та їх продажу. На диски записувалось програмне забезпечення, програми для фото- та відеостудій. Ціна кожного диска була встановлена у 200 доларів США, а собівартість диска не перевищувала 10 гривень (див.: В Києві податковою міліцією вилучено піратських дисків на 3 мільйони гривень. – Див.: Українська антипіратська організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apo.kiev.ua>. – 18.08.2011).

³ Майстер-диск – це диск-носії зразка першої копії твору, що підлягає тиражуванню, з якого потрібна інформація повністю і без змін переноситься спочатку на матрицю, а з матриці – на оптичні диски (під час їх штампування) (див.: Изготовление мастер-дискон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://optics.alt.ua>. – 19.08.2011; Общее описание производства компакт-дискон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tiraz.biz.ua>. – 18.08.2011; та ін.).

ложки, фоторезиста, деіонізованої води, нікелю, срібла та ін.), спеціального обладнання для виготовлення майстер-диска та його «дзеркальної» копії — матриці, до якого входять: прилад для промивання підложки та нанесення шару фоторезиста методом радіального вприскування, пристосування для сушки та промивки, лазерна установка для запису інформації, обладнання для вакуумного напилення срібла в інертному газі, гальванічний прилад для нанесення шару нікелю методом електролізу, пристосування для механічної поліровки диска та вирубання центрального отвору та ін. Технологічний процес виготовлення матриці потребує підключення до потужних електромереж та водопостачання.

Виготовлення в заводських умовах оптичних CD та DVD дисків із записами об'єктів авторського і суміжних прав зазвичай складається з чотирьох послідовних етапів: 1) мастерінг (виготовлення майстер-диска та його дзеркальної металевої копії — матриці); 2) штампування дисків та нанесення на їх робочу поверхню металевого відображуючого шару і захисного лаку; 3) поліграфічне оформлення лицьової поверхні дисків; 4) їх упаковка та наклеювання контрольної марки України.

Для виготовлення оптичних дисків (із записом творів або без запису) методом інжекційного лиття та штампування використовують термопластичне обладнання, роботу якого можна забезпечити лише за наявності сировини (полікарбонату), спеціалізованого обладнання (лінії тиражування дисків, сушильної камери для сировини, обладнання для напилення на диск тонкого відображуючого металевого шару та захисного лаку, приладів для упаковки дисків та ін.), значного обсягу електроенергії для забезпечення роботи обладнання та охолоджуючого водопостачання, наявності компресорів для подачі стислого повітря та складських приміщень для зберігання сировини і готової продукції та ін.

Виготовлення CD-R («чистого» диска, болванки) здійснюється за допомогою лише прес-форми (без матриці), а додатковою операцією є нанесення записувального шару, на якому формуються канавки для запису інформації. На таких дисках міститься лише СІД-код виробника.

Донедавна незаконне ввезення в Україну великих за обсягом партій оптичних дисків із записами творів здійснювалося всіма ви-

дами транспорту в основному з Росії. До Росії такі диски надходили з Китаю, Болгарії, Чехії, Польщі, Сінгапура та інших країн¹. Останніми роками митні органи України, Росії та країн Європи активізували боротьбу з даними правопорушеннями, що вимусило злочинців організувати виробництво оптичних дисків із записами творів авторського і суміжних прав в Україні².

Під час розслідування злочину слідчий повинен встановити часові зв'язки між окремими подіями (закупівлею сировини, матриць та обладнання для виготовлення оптичних дисків, саме процесом їх виробництва, упакування та поліграфічного оформлення, реалізацією продукції власного виробництва, експортом, імпортом та ін.), з'ясувати черговість подій (дій або фактів), обчислити їх тривалість та ін.

До знярядь незаконного виробництва дисків для лазерних систем зчитування належать сировина (оптичний полікарбонат, аргон, чистий алюміній, спеціальний захисний лак, фарби для поліграфічного оформлення лицьової поверхні дисків та поліграфічних обкладинок тощо), спеціальне технологічне обладнання (лінії тиражування дисків, лінії поліграфічного оформлення, лінії упаковки дисків, сушильна камера для сировини, обладнання для напилення на диск тонкого відображуючого металевого шару та захисного лаку та ін.), пристосування для зберігання дисків (полімерні бокси у формі циліндра або довгі стрижні), прилади, які призначені для виготовлення поліграфічних обкладинок та підроблених контрольних марок, інструменти для видалення ідентифікаційного коду матриці з поверхні дисків та ін.

Знярядями незаконного виготовлення матриць є сировина (спеціальна скляна підложка багаторазового використання, фоторезист,

¹ Див.: Шурыгин С. Н. Роль таможенных органов в борьбе с пиратством // Прокурорская и следственная практика. – 2001. – № 1–2. – С. 127.

² Зокрема, у Луганській області співробітники Служби безпеки України припинили діяльність організованого злочинного угруповання, учасники якого незаконно відтворювали та розповсюджували фільми, музику та комп'ютерні ігри на електронних дисках. Місячний обіг тиражованої ним контрафакції складав понад 1 мільйон дисків на суму близько 40 мільйонів гривень. Це кримінальне формування було одним із найбільших в Україні оптових постачальників контрафактної аудіовізуальної та ігрової продукції на оптичних дисках (див.: Офіційний сайт Служби безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sbu.gov.ua>. – 05.08.2011).

деіонізована вода, нікель, спеціальні миючі засоби та хімічні речовини, інертний газ аргон, срібло та ін.) та спеціальне технологічне обладнання (прилад для промивання підложки та нанесення шару фоторезиста методом радіального вприскування, пристосування для сушки фоторезиста та його промивки спеціальними хімічними речовинами, лазерна установка для запису інформації, обладнання для вакуумного напилення срібла в інертному газі, гальванічний прилад для нанесення шару нікелю методом електролізу, пристосування для механічної поліровки диска та вирубання центрального отвору та ін.).

Знарядями незаконного виробництва обладнання, що призначено для виготовлення дисків для лазерних систем зчитування, є відповідні прилади і пристосування: комп'ютерна техніка — для копіювання та/або креслень, токарні та слюсарні верстати (інструмент) для виготовлення окремих вузлів обладнання, вимірювальний інструмент тощо.

Обрання злочинцем певних знарядь і засобів незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва здійснюється залежно від безпосереднього предмета злочинного посягання, способу вчинення злочину, його місця та обстановки та ін.

Особа злочинця, що вчинив незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, — це службова особа суб'єкта господарської діяльності — юридичної особи, яка є виробником, експортером або імпортером дисків для лазерних систем зчитування, матриць, сировини та обладнання для їх виробництва, або фізична особа — приватний підприємець, який здійснює таку господарську діяльність. За ст. 203¹ КК України до відповідальності можуть притягуватися службові особи і тих суб'єктів господарської діяльності, які є легальними виробниками оптичних дисків із записами об'єктів авторського і суміжних прав, якщо диски виготовляються в кількості, що перевищує їх обсяг, зазначений у ліцензійній угоді з правовласником.

Аналіз слідчої практики та нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність суб'єктів господарювання, пов'язаної з обігом дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, дозволяє зробити висновок, що суб'єктами злочину можуть бути:

– фізичні особи, які є засновниками суб'єкта господарювання — юридичної особи, що здійснює діяльність, пов'язану з виробництвом, експортом, імпортом, зберіганням, реалізацією та переміщенням дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва;

– службові особи суб'єкта господарювання — юридичної особи, які повністю або частково здійснюють такі дії;

– фізичні особи — суб'єкти господарювання, які повністю або частково здійснюють вищезазначену діяльність.

Незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізація та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва здійснюються переважно мешканцями великих міст (у 96 %), чоловіками (у 97 %) у віці 30–50 років (у 87 %), з корисливих мотивів (100 %), мають власні кошти або отримали кредит (28 %), оскільки ці дії потребують значних коштів, витрат часу і фізичних сил, наявності відповідної освіти, формування певних навичок і досвіду роботи.

Зазвичай неповнолітні не беруть участі у скоєнні цих злочинів, що обумовлено відсутністю необхідних фінансових коштів, організаційних здібностей, технічного забезпечення, освіти, досвіду роботи та ін.

Оскільки незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва потребує значних матеріальних витрат, широкого кола зв'язків з іншими суб'єктами господарювання та складного організаційного забезпечення злочинної діяльності, як правило, ці злочини здійснюються у складі злочинної групи.

Слід визнати, що аналізовані злочини на сьогодні в Україні мають стійкі організаційні форми у вигляді добре налагодженої кримінальної мережі, в якій працює величезна кількість осіб, створені десятки підпільних виробництв¹, організовано безперервне постачання сировини і матеріалів, здійснюються ефективна взаємодія між суб'єктами (швидке замовлення матеріалів та обладнання,

¹ Зокрема, протягом 2008 року тільки підрозділами ДСБЕЗ в Україні припинено діяльність 47 підпільних цехів, які виробляли оптичні диски із записами творів різного характеру (див.: МВС обіцяє захистити українських власників інтелектуальної продукції [Електронний ресурс]: 17.10.2008 // Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua>).

електронний переказ коштів та ін.) і реалізація готової продукції за допомогою мережі Internet¹ та мобільного зв'язку. Сукупність навичок особи конкретного злочинця віддзеркалюється в способах готування, вчинення та приховування злочину, обранні предмета посягання, місця та знаряддя злочину.

Типові сліди злочину охоплюють: а) зміни в речовій обстановці (наявність у приміщенні спеціального обладнання та сировини для виробництва оптичних дисків і матриць, відсутність на дисках та матриці СІД-коду та ін.); б) сліди — відображення (сліди рук, ніг, транспорту, інструментів тощо); в) предмети — речові докази (документи, оптичні диски, матриці та обладнання для їх виробництва, упакування та поліграфічні обкладинки дисків та ін.); г) документи (письмові, електронні та ін.); ґ) ідеальні сліди (сліди пам'яті людини); д) сліди — мікрочастини (волокна, фарба, полікарбонат, срібло, нікель, чистий алюміній тощо) та ін.

Значущими для злочинів, передбачених ст. 203¹ КК України, є сліди, що відображені в документах (у тому числі електронних).

Зазвичай під час незаконного виготовлення поліграфічного оформлення дисків використовується комп'ютерна техніка, яка містить сліди злочину.

Важлива інформація може міститися в блокнотах, записниках, зошитах, щоденниках, на окремих аркушах паперу. Зокрема, послідовність букв і/або цифр можуть слугувати паролями доступу до комп'ютерів.

Практичне застосування криміналістичної характеристики злочину полягає у використанні слідчим її інформативного компоненту під час розслідування. Установлення одних елементів дозволяє прогнозувати характер інших, відомостей про які на даний момент бракує.

Криміналістична характеристика незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва слугуватиме основою для подальшої побудови окремої методики розслідування злочинів даного виду.

¹ У мережі Internet міститься інформація щодо виробників оптичних дисків, матриць та обладнання для їх виробництва, здійснення посередницьких послуг щодо обігу дисків тощо, надані номери телефонів та електронні адреси виконавців (див., зокрема: Список компаній по производству и поставкам компакт-дискон, матриц и оборудования в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.kompass.com>. – 03.08.2011).

Выделены основные элементы криминалистической характеристики незаконного оборота дисков для лазерных систем считывания, матриц, оборудования и сырья для их производства, которые служат основой для построения методики расследования преступлений данного вида.

The basic elements of criminalistics description of illegal turn of disks for the laser systems, matrices and raw material for their production are selected. It is basis for the construction of method of investigation of crimes of this type.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» ІВПЗ НАПрН України (протокол № 9 від 28 вересня 2011 р.).
Рецензент — академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор **В. Ю. Шенітько**.*